

Izabela Petříková: Role ikoničnosti v porozumění vedlejším větám časovým: příprava
protokolu pro mluvčí s afázií

*posudek vedoucího bakalářské práce odevzdané na oboru Obecná lingvistika na Filozofické fakultě
Univerzity Karlovy v ak. roce 2019/2020*

Bakalářská práce Izabely Petříkové popisuje přípravu výzkumu, který bude sledovat roli ikoničnosti v porozumění vedlejším větám se spojkami *předtím než* a *potom co* u osob s afázií. Autorka nejdříve charakterizuje ikoničnost v jazyce obecně, následně se zaměřuje na sekvenční ikoničnost, tedy diagramatickou ikoničnost ve vztahu k řazení konceptů v diskurzu. Následuje charakteristika afázie a jejích podtypů. Obě témata pak autorka spojuje v podobě predikce, že ikonický větosled bude pro mluvčí s afázií snadnější na zpracování než neikonický. Autorka následně detailně popisuje pilotní fázi experimentu navrženého k otestování zmíněné predikce. Součástí pilotáže bylo i hodnocení přirozenosti jednotlivých testových položek, na jehož základě autorka vybrala položky, které bude třeba vzhledem k nízkým ratingům pro finální verzi experimentu upravit.

Ačkoli byla autorka donucena zdravotní a hygienickou situací v Česku upustit od původního plánu na testování osob s afázií, je třeba konstatovat, že objem práce i dovednosti, jejichž osvojení autorka v práci prokazuje, i v této omezené podobě více než odpovídají nárokům kladeným na bakalářskou práci.

Výzkumný problém a cíle jsou jasně definovány a dostatečně úzce vymezeny. Je třeba ocenit empirické ukotvení práce a prezentaci výsledků. Rozbor jednotlivých faktorů a jejich vlivu na úspěšnost odpovědi i na hodnocení přijatelnosti je dobře a přehledně zpracován včetně tabulkových souhrnů a vizualizace.

Autorka však při popisu dat pracuje s terminologicky zatíženým slovem *signifikance*, ačkoli na datech nebyly provedeny žádné testy inferenční statistiky. Je zároveň třeba zmínit, že absence takových testů nepředstavuje zásadní problém, protože hlavním cílem práce bylo vyšetřit, zda jsou některé z připravených stimulových vět (resp. textů) z hlediska své přirozenosti výrazně problematické.

Prezentovaná deskriptivní statistika je ve své většině dostačující. Bylo by však dobře uvést detailnější informace o jednotlivých demografických proměnných, které byly v analýzách využity (tj. především počty participantů spadajících do jednotlivých skupin, míry střední hodnoty a disperse u věku). V některých případech by pro vizualizaci výsledků bylo vhodnější volit komplexnější přístup, např. u vztahu věku a chybovosti by bylo vedle hrubých průměrů za věkovou skupinu prezentovaných ve sloupcovém grafu vhodné doplnit vizualizaci pro jednotlivé participanty, aby bylo možno posoudit, zda nejsou některé z hodnot "taženy" několika extrémními případy.

Autorka pracuje s odbornou literaturou v zásadě správně, včetně citací k softwaru, který použila v analýze. V závěrečném seznamu literatury však autorka opomněla uvést v textu citovanou knihovnu *tidyverse*, chybí také citace aplikace *AfaSlovník*. V případě přímých citací z anglojazyčné literatury by bylo vzhledem k charakteru práce dobře uvádět buď originální znění, nebo alespoň připojit poznámku, že jde o vlastní překlad.

Z formálního hlediska je práce téměř prosta pravopisných chyb. Ty jsou ve své většině omezeny na chybějící interpunkci (např. s. 12, 13, 14). Pokud jde o stylistickou stránku textu a způsob jeho

strukturování, jsou tyto nejslabším místem práce. Autorka napříč textem používá méně formální obraty, které by byly možná vhodné v mluveném akademickém projevu, avšak v psaném odborném stylu působí poněkud rušivě. Autorka také na některých místech (např. na s. 17 v pasáži o finitních klauzích) vzhledem k charakteru práce poněkud nadbytečně vysvětluje termíny, jejichž znalost lze u předpokládaného čtenáře předpokládat. Následuje několik bodů, které se týkají především struktury textu a ve větší či menší míře snižují přehlednost a čtenářskou přívětivost:

- Některé pasáže (především úvod a popis designu experimentu) jsou částečně psány ve futurum, což může na čtenáře působit tak, že popisované nebylo před napsáním práce provedeno.
- Autorka poměrně přehledně vysvětluje koncept ikoničnosti v jazyce. Podává následně stejně tak dobrou a ucelenou charakteristiku jednotlivých klinických typů afázie. V kontextu cílů práce i celého textu působí však tato pasáž poněkud izolovaně od ostatního textu. Motivace pro tento relativně podrobný popis jednotlivých syndromů by si v textu zasloužila komentář.
- Klíčové studie Diessela v oddíle 2.3 jsou poněkud nelogicky prezentovány od nejnovější k nejstarší. Mnohé pasáže v tomto oddíle jsou zároveň formulovány dost nepřístupně a nepřehledně.
- Kapitola o projevech jednotlivých syndromů afázie je vzhledem k zaměření práce až příliš podrobná, bylo by lépe věnovat více prostoru otázce vlivu ikoničnosti na zpracování jazyka u specifických populací. V této souvislosti by v dané kapitole, která se predikcí o zpracování ikonického a neikonického větosledu zabývá, bylo dobře zmínit a okomentovat také některé práce lingvistů, kteří se ikoničností a jejími vlivy na organizaci jazyka a jeho zpracování věnovali na teoretické úrovni (např. Givón 1985 či Ramat 1995).
- V kapitolách 4 a 5 autorka vyvozuje z výzkumu afázie v češtině a studií osvojování časových adverbciálních klauzí v angličtině svou hypotézu o zpracování časové ikoničnosti ve větách s *předtím než* a *potom co* mluvčími s afázií. Členění textu na kapitoly a jejich pojmenování (4. kapitola pojmenovaná *Ikoničnost ve zpracování jazyka v afázii* pojednává cele o akvizici adverbciálních klauzí) je zde přinejmenším zvláštní a neodpovídající.
- Odkaz na sdílené zdrojové soubory v kapitole 7 pozn. pod čarou 4 by si zasloužil nějaké uvedení a vysvětlující poznámku.
- Přehled výsledků a jejich popis v kapitole 9 by byl čtenářsky o něco přívětivější, pokud by mu předcházel alespoň krátký úvod.
- Řazení Diskuze až za Závěr je poněkud nestandardní a nelogické.

Podněty k diskuzi

Oceňuji, že se autorka vedle cílové skupiny neurotypických mluvčích následně zabývala i výsledky participantů, kteří indikovali problémy se čtením. Dávalo by smysl stejným způsobem analyzovat i data nerodilých mluvčích? Jaká by vzhledem k literatuře byla očekávání ohledně zpracování ikonického a neikonického větosledu pro tuto skupinu? Při rozboru hodnocení přijatelnosti jednotlivých stimulových vět autorka uvádí, že jeden z participantů hodnotil všechny položky velmi nízko. Zkoušela autorka analyzovat hodnocení přijatelnosti s vyloučením tohoto participanta?

Na základě výsledků dochází autorka k vymezení problematických položek. U jedné z nich přitom uvádí jako možný zdroj nízkého hodnocení přirozenosti potenciální nelogičnost v návaznosti dějů. Týká se toto i ostatních vyřazených položek? Mohla by je autorka v tomto smyslu krátce okomentovat?

Závěr

Práce Izabely Petříkové v každém případě splňuje jak formální, tak obsahové nároky kladené na bakalářskou práci. Přes zmíněné formální nedostatky oceňuji její obsahovou stránku především v praktické části, proto navrhuji hodnotit práci v závislosti na průběhu obhajoby **velmi dobře – výborně**.

V Praze 26. 8. 2020

Michal Láznička

Reference

Givón T. 1985. Iconicity, Isomorphism, and Non-Arbitrary Coding in Syntax. In J Haiman (ed.) *Iconicity in Syntax*, s. 187–219. John Benjamins.

Ramat AG. 1995. Iconicity in Grammaticalization Processes. In R Simone (ed.) *Iconicity in Language*, s. 119–39. John Benjamins.